

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա <<Ազգային տոների, ծեսերի կազմակերպման
առանձնահատկությունները կրթական գործընթացում>>

Հեղինակ՝ Իսկուհի Մինասյան

Դասընթացավար՝ Ժաննա

Ավետիսյան

2022 թ .

Ազգային տոների, ծեսերի
կազմակերպման
առանձնահատկությունները կրթական
գործընթացում

Ներածություն

Ի՞նչ է ծեսը, ծիսակարգը և սովորույթը: Դրանց դերն ու նշանակությունը

Մշակույթը չէր պահպանվի և սերնդեսերունդ չէր փոխանցվի, եթե գոյություն չունենային դրաննպաստող որոշակի միջոցներ ու հանգամանքները: Դրանցից կարող ենք առանձնացնել պատմությանը ընթացքում ձևավորված ծեսերը: Ծեսը ավանդական, կամ սահմանված կանոններով կատարվող կրոնական արարողություն է, որին հավատացյալները վերագրում են մոգական կարողություններ: Ծեսը լայն տարածում ունի հավատալիքներում, կրոնում, կենցաղում,

մարդկային հարաբերություններում նայելու:

Ծեսը խորհրդանշական ձևերով վերարտադրում է նաև ժողովրդի անցյալի կարևոր փուլում կատարված իրադարձությունները նորանցմի ջոցով ապահովում ազգի,

հասարակության միասնականությունն ու հարատևությունը: Ծես նշանակում է նվիրում, ընտելացում սովյալ կրոնի նկատմամբ համակարգին, ազգությանը,

պետությանը: Ծեսերն աչքի են ընկնում իրենց պատմական նճանաչողական արժեքներով: Դրանք ստեղծվում են ոչ թե պատահական դեպքերի շուրջ, այլ ժողովրդի համար կենսական նշանակություն ունեցող իրադարձություններ ի կապակցությամբ:

Ծեսերի շնորհիվ պահպանվել են դարեր դարեր փոխանցվել ազգային կյանքի բոլոր էական կողմերը,

արտացոլել է թնուսին բնորոշ առանձնահատկությունները: Դարերի ընթացքում հարատևած ծեսերի բովանդակությունն իր բազմակողմանի ազդեցությունն է ունեցել այդ թնուսի առօրյա կյանքի, կենցաղի,

հոգեբանությանն աշխարհայացքի վրա:

Եթե մշակույթի ժառանգորդ մանառաջին ձևեր համար ենք ծեսը,

ապա երկրորդը ծիսակարգն է:

Այն ներառում է ավանդական գործողություններ, որոնք ուղեկցում են մարդուն, հանրությանը կյանքի կործանելու լուրջ սպառնալիքներին: Մշակույթի ժառանգականության փոխանցման մյուս ավանդական ձևը սովորույթն է:

Սովորույթը վարքի կարծրատիպացված միջոցն է,

որը վերարտադրվում է որոշակի հասարակությունում կամ սոցիալական խմբում սովորական ենթասանդամների համար: Սովորույթները կենցաղի պահպանված սովորական մասն են, ծեսերի նման ծիսակարգերի բեկորները,

որոնք կորցրել են իրենց առաջնային նշանակությունը,

բայց պահպանել են մարդկանց միավորելու գործառույթն ամենօրյա ընդունված

նորմերով: Սովորույթը նաև կենցաղում վարքի կարգավորիչ է,
որը աստիճանաբար դարձել է վանդույթ: Սովորույթի կայունությունը,
նրա դիմադրողականությունը,
փոփոխություններն այդքան մեծ են այնպատճառով,
որ նրանք միշտ ձևավորվում են հասարակությունում նրան վաճեն նրակողմի
ցորպես «ստիպողական պահանջ»:

Ծես: Ծիսակարգ: Առանձնահատկությունները

Մշակույթի փոխանցման ձևերի մեջ կարևոր դեր ունեն ծեսերը:
Ծեսը ներառում է վարքի այն ձևերը, որոնք իրենց էությունով բնշանային են,
խորհրդանշական նշուն են նպատակային, գործնական բնույթ: Մարդաբան Մ.

Դուզլեսը ծեսը սահմանում է որպես գործողությունների տիպեր,
որոնք ծառայում են հավատքի արտահայտման համար,
կամ էլ որոշակի խորհրդանշական համակարգերին պատկանելու ձևեր են:
«Ծես» հասկացության տակ սովորաբար ենթադրվում է ստանդարտ,
հաստատուն գործունեության հետևողականությունը,
որն ունի արարողական բնույթ: Օրինակ՝
հայոց ավանդական կենցաղում բավական տարածված են խնձորի հետ կապված
ծեսերը, որոնք հաճախ կազմակերպվում են Վարդավառին:
Տոնի մասնակիցները խնձոր են խորովում և խորոված խնձոր բաժանում:
Կամ՝ հարսանեկան արարողության ժամանակ խնձորի՝ որպես պտղաբերման
խորհրդանշան այլն: Ծեսերն աչքի են ընկնում մի քանի ցատկապատկան և ճանաչողակ
անարժեքներով: Դրանք ստեղծվում են ոչ թե պատահական դեպքերի շուրջ,
այլ ժողովրդի համար կենսական նշանակություն ունեցող իրադարձություններ
ի կապակցությամբ: Ըստ Ա. Սարգսյանի՝
«Ծիսակարգը իստական ունակարգված է, անփոփոխ,
միակերպ և հիմնականում կապվում է կրոնական պատկերացումների հետ,
ունի զանգվածային բնույթ, այսինքն՝
դրան մասնակցում են ամբողջական ցմեծ խմբեր»:

Մշակույթի փոխանցման ձևերի մեջ կարևոր դեր ունեն ծեսերը:
Ծեսը ներառում է վարքի այն ձևերը, որոնք իրենց էությունը բնշանային են,
խորհրդանշական նշուն են նպատակագործական բնույթ: Աշխարհում շատ ու
շատ ժողովուրդներ կրոնական, քաղաքական,
գաղափարախոսական համակարգերի փոփոխություններից հետո իրենց ծես
երը, այնուամենայնիվ,
շարունակում են կատարել: Ժողովրդական ծեսը ծրագրված էրևույթ է,
այն ժողովրդի հավաքական ստեղծագործության արդյունք է,
անընդհատ փոփոխությունների ենթակա,
բայց մի ժամանակ հիմնական բաղադրիչներով իստպաղպանողական: Հայկ
ական ծեսերը շատ հարուստ երգերու պարեր ունեն: Երգերի բովանդակությունը

միջտհամապատասխանում է տվյալ ծեսի Իմաստին,
խակծեսերին քնորոշուտելիքները, խնջույքները, տոնական հագուստը,
նվերները ու նենիքենց առանձնահատկությունները: Դրանք բոլոր տոներում է
նառկա: Ոչ մեկն ինքնանպատակ չէ: Խնջույքները չեն կազմակերպվում ու տել-
խամելու համար,
յուրաքանչյուր ծեսին կազմակերպվող խնջույք պետք է համապատասխանի տվյ
ալ ծեսի Իմաստին,
ըստ որի համապատասխանեցման համար էլ ընտրվում է ծեսը կազմակերպելու
վայրը, ժամը, մասնակիցները, ու տեստների տեսակները: Այսպիսով,
հանդես գալով որպես հասարակական կյանքի հոգևոր ոլորտի խտացումներ՝ ծե
սերը, սովորույթները անգնահատելի դեր ունեն՝
յուրովի լրացնելով ավանդույթի ընդհանուր կառույցի առանձին կողմերը,
որի շնորհիվ ավանդույթը դառնում է միասնական ներդաշնակ միամբողջությո
ւն: Դրանցում ժողովուրդը հանդես է գալիս ն՝ որպես ստեղծագործ,
և՛ որպես գործիչ, և՛ որպես քննադատ:

Կրթահամալիրյան ծեսեր

Երեխային երդաշնակ հոգևոր զարգացման կարևոր խնդիրներն են ընկալազգային
մշակույթի յուրացումն է՝ ավանդույթների, ծեսերի, տոների տեսքով նաև:
Բնական ու նյանքով ապրելու պայմաններում ժողովրդական տոները չէին Իմա
ստագրվելի, այլ նորորակ,
նոր ձև կստանային նկշարունակ եին կատարելիք ենց կարևոր այն դերը՝
մարդկանց համախմբելու,
ազգային և մարդկային արժեքները պահպանելու կարևորագույն գործառույթով
: Երեխան դաստիարակվում և սովորում է՝
յուրացնելով մեծերի փոխանցած մշակույթը:
Եթե ընտանիքում չի պահպանվում ավանդականը,

ապաստարաններում և հիմնականում պետություններում կառավարող շահերը՝ սկսելով նախա
կրթության ինքնաշարունակելով մինչև նորագնավարները:

Ծեսերին նորկյանք տալու համար հարկավոր են ախշատլավյուրացնել ավանդ
ականը, ճանաչել այն միջավայրը, որտեղ ստեղծվել են դրանք:

Լավի մասնավոր գերնուպարերը, ծիսական գործողությունները,
պարագաները,

դրանց խորհուրդնուպատրաստման տեխնոլոգիան: Ո՞ր գործողություններն են
ն, որ կարելի է կատարել կամ փոքր-ինչ ձևափոխել կամ լրացնել նորով:

Ո՞ր պարագաներն են,

որոնք շատ ավելի են ժամանակակից ծեսի մեջ կամ կատանանոր ձև,

կամ էլ նորերը կլինեն: Սրանք այն հարցերն են,

որոնք առաջ են գալիս նորոնք լուծելու խնդիր ունենք: Իհարկե,

ծեսին նորկյանք տալ՝ չինշանակում ակունքից այնքան հեռանալ,

որ այն դառնա աչք ծես,

այլև նախ ամար դեպքեր կա այն դեպքերում, որ հնի ու նորի վատ սինթեզ: Ծ
իսական հիմնական կարգը պետք է շփոթել տոնական մասի հետ:

Յուրաքանչյուր ծես, ծիսական գործողություններից բացի, ունի տոնական մաս,
որտեղ կարելի է կատարել ժամանակակից բարձրարժեք երգեր ու պարեր:

Նախագծի նպատակն է ծեսը, տոնը դարձնել երեխայինը,

որն էլ կլինի ոչ միայն մասնակից, այլև փոխանցող: Երեխան, քայլ առ քայլ,

անկաշկանդ միջավայրում, ամեն օրյա արդյունավետ գործունեությամբ,

լիիրավ մասնակցությամբ,

կարողություններն հմտություններ ձեռք բերելով ու փոխանցելով,

յուրացնում է ծեսը: Ներկայացնում է քանի ծես՝ **Սուրբ Ծնունդ-**

Նոր տարի, Տեառնը նդառաջ, Ծառ զարդար-Զատիկ-Կրկնազատիկ, Վարդավառ
և այլն:

Սովորույթ-ձեսեր

Կրթահամալիրում ձեսերն ամենուրեքն ու ամենպահի: Սաների հետ իրականացնում ենք բազմաթիվ սովորույթ-ձեսեր՝ զարգացնելով միջարքիմտություններ և կարողություններ: Դրանցից են՝ «Բարևես...», հանվել- հագնվելու, լվացվելու, սպասքաղրելու, ճաշելու, քնի, լողի, խաղի, տունճանապարհելու ձես- սովորույթները:

«Բարևես...», սովորույթ-

ձեսը կատարվում է ամենօր. չէ՞ որ հաճախուն են ու մենք նորսաներ, որոնց հետ պատքեծանոթանանք: Գեղեցիկ շրջան ենք կազմում, միմյանց ձեռքերին հարվածելով՝ ներկայանում ենք. « Բարև, ես Տաթևն եմ...», ու այդպես շարունակ: Սովորում ենք ծանոթանալ, շփվել, արագ ներառվել լիառոնակրթական միջավայրի միմասնիկը:

Քնի ծեսը կրթահամալիրում շատ հետաքրքիր ենք իրականացնում, սովորում ենք ինքնուրույնություն, միմյանց օգնելով և ինքնուրույն հանում են հագուստները, ծալում են,

հողաթափերը սիրուն դասավորում են, սպունգները դնում են գորգի վրա, ամեն մեկն իրանկողինը տանում է, և զույգերով սկսում են բացել անկողինները: Վերջացնելուց հետո պառկում են, միանում է երաժշտությունը (օրինակ՝ Բարսեղ Կանաչյանի «Օրորը»), ունրանք անուշքունենատնում: Ավելացնեմ, որ արդեն մի քանի ամիս է՝ ինքս շվի եմ սկսել նվագել, քանի որ մեր կրթահամալիրում սկսվել են շվիի դասընթացներ: Փորձեցի միանգամ նվագել «Ա՛խ, ինչ լավ են...»

մեղեդին, տեսա, որ շատ հանգիստ քնեցին, անգամայն երեխան, որը չէր քնում: Հիմա փորձում եմ հաճախ նվագել, քանի որ ծնողներին նույնպես շատ է դուր եկել: Արթնանալուց հետո կրկին ինքնուրույն հագնվում են ու հավաքում անկողինները՝ փորձելով ծալել այնքան, որքան կստացվի. ի վերջո,

ինքնուրույնությունն այսպես է ձևավորվում: Շատ կարևոր է, երբ սանը կարողանում է սովորել տարբերել իր անկողինը,

ճիշտ հանել հագուստը և ճիշտ ծալել... Երբ հագնում են հողաթափերը և նստում ճաշելու, սկսվում է ուտելու ծեսը:

Ամփոփում

Այսպիսով՝ ձեռք առնելով ավանդական կամ սահմանված կանոններով կատարվող կրոնական արարողություններ, որին հավատացյալները վերագրում են մոգական, խորհրդավոր հատկություններ: Ծագել է հնագույն ժամանակներում նդարձել պաշտամունքային արարողությունների անբաժան մաս: Այնուղեկցվում է աղոթքներով, խմբերգերով, երաժշտությամբ: Ծեսերը արտահայտում են որոշակի ասարակական հարաբերություններ, ուստի ժամանակի ընթացքում փոփոխվում, վերամշակվում և հարմարեցվում են իրադրության պահանջներին: Հայժողովրդական ծիսական համակարգի ավանդական ծեսերն իրենց բացառիկ կարևոր տեղն ուղերևուն են «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրում, քանի որ նրանց ակունքներն ի վրա է հիմնվում, ապակառուցվում և արձարժեք կրթությունը: Միջարք ծեսերի ուսվորությամբ արձած ծեսերի միջոցով զարգանում է սանիստեղծագործելու ունակությունը, երևակայությունը, ուշադրությունը, հիշողությունը, շարժունակությունը, վարքը, ակտիվությունը, անկաշկանդ վաճառությունը, ինքնուրույնությունը, ճանաչողությունը և միջարքային տարրեր ունենալու կարողություններ:

Գրականության ցանկ

- Ионин Л. Г. Социология культуры, М., 2004, с. 166
- Խառատյան-Առաքելյան Հ., Հայժողովրդական տոներ, Ե., 2005, էջ 321:
- Մկրտչյան Ս., Տոներ. Հայկական ժողովրդական ծեսեր, սովորույթներ, հավատալիքներ (ավանդույթն արդիականություն), Ե., 2010, էջ 101:
- Քաջբերունի, Հայկական սովորույթներ [Ազգագրական հանդես (այսուհետև՝ ԱՀ), գ. 7-8, Թ., 1901, էջ 168]:
- Кагаров Е. Г. Культ фетишей и животных в Древней Греции, СПб., 1913
- Նահապետյան Ռ., Աղանիքահայերի ընտանիքը և նրանց անծիսակարգը, Ե., 2004

